

Ks. Janusz Lekan¹
WT KUL, Lublin

JEZUS CHRYSYTUS, POŚREDNIK ZBAWIENIA. UNIwersALISTYCZNA WIZJA HISZPAŃSKIEJ TEOLOGII

Misterium zbawienia człowieka przynosi odpowiedź na dwa istotne pytania: kim jest Jezus Chrystus, skoro jest On naszym Zbawicielem, oraz dlaczego człowiek sam nie może wejść w bezpośredni zbawczy dialog z Bogiem, lecz potrzebuje pośrednika. Chrystologia jest tą dziedziną wiedzy teologicznej, która od początku stara się odpowiedzieć na oba pytania, rozświetlając w ten sposób misterium Osoby i dzieła Jezusa Chrystusa, jedynego Pośrednika naszego zbawienia. Wskazuje, iż Jezus jest naszym Zbawicielem, ponieważ jest jedynym Pośrednikiem zbawienia, który w sobie jednoczy człowieka z Bogiem. Czy jednak wizja jednej teologii, w tym przypadku hiszpańskiej, może mieć walor uniwersalny?

Niniejsza refleksja bazuje na rozprawie habilitacyjnej *Jezus Chrystus, Pośrednik zbawienia, w posoborowej teologii hiszpańskiej*². Jest próbą określenia nie tylko treściowej zawartości samego pojęcia zbawczego pośrednictwa Chrystusa, ale również zamiarem wydobywania elementów uniwersalnych z ujęcia charakterystycznego dla danej teologii (w tym przypadku hiszpańskiej).

Chrześcijaństwo jest religią zbawienia. Jawi się w świecie jako miłość Boga wobec człowieka stworzonego na Jego obraz, a także jako pytanie i odpowiedź Boga wobec ludzkości doświadczonej i załęknionej przez grzech. Człowiek, doświadczając potrzeby ostatecznego zbawienia doświadcza równocześnie niemożności dokonania tego o własnych siłach. Pojawia się więc konieczność Zbawiciela. Jednocześnie człowiek odkrywa, iż Ten, który jedna nas z Bogiem i udziela nam przybranego synostwa jest jedynym Pośrednikiem pomiędzy Bogiem i ludźmi (por. 1 Tm 2,5), gdyż jest prawdziwie Bogiem i prawdziwie człowiekiem. Pośrednictwo Chrystusa nie wyczerpuje się jednak w sensie, jaki nadaje ludzkiemu

¹ Ks. dr hab. Janusz Lekan, kierownik Katedry Chrystologii KUL; habilitacja w roku 2010 w KUL; e-mail: jlekan@kul.lublin.pl.

² J. Lekan, *Jezus Chrystus, Pośrednik zbawienia w posoborowej teologii hiszpańskiej*, Lublin: Wyd. KUL 2010, 509 ss. Dalej: Lekan, *Pośrednik zbawienia*.

życiu, lecz posiada treść własną, do której można dotrzeć jedynie przez wiarę w Boga w Trójcy Jedynej³. Wychodząc od tej wiary teologia odnajduje w Chrystusie Pośredniku klucz do zrozumienia samej siebie jako dyskursu o Bogu Zbawicielu człowieka.

Temat pośrednictwa Chrystusa był tematem szeroko podejmowanym przez tradycję chrześcijańską. Począwszy od św. Ireneusza, św. Augustyna (który doświadczył go egzystencjalnie), św. Cyryla Aleksandryjskiego, przez św. Tomasza, po M. Scheebena, K. Bartha, K. Rahnera, W. Kaspera, Y. de Montcheuila i E. Schillebecckxa (tych dwóch ostatnich w kluczu Chrystusa-Sakramentu). Sobór Watykański II z mocą przypomniał i potwierdził naukę Kościoła o jedyności pośrednictwa zbawczego Jezusa⁴. Temat ten jest także żywo obecny w Magisterium i teologii posoborowej⁵. W sposób szczególny kwestia jedyności zbawczego pośrednictwa została podjęta w dokumencie Kongregacji Doktryny Wiary *Dominus Iesus*. Dokument przypomina dotychczasową naukę Kościoła w tym temacie, mocno broniąc chrystocentryzmu zbawczego i jedyności Pośrednika⁶. Potwierdza, iż Jezus Chrystus jest jedynym i powszechnym Pośrednikiem zbawienia dla całej ludzkości. W ten sposób zostaje potwierdzona jedyność i powszechność pośrednictwa Jezusa Chrystusa, Syna i Słowa Ojca, jako realizacja zbawczego planu

³ Por. A. Llamas, *Mediador*, w: *Diccionario de Jesús de Nazaret*, red. F. Ramos, Burgos 2001, s. 818-823; L.F. Mateo-Seco, *Notas introductorias al estudio de la cristología*, *Scripta Theologica* 23,1 (1991), 125-168.

⁴ Por. O. González de Cardedal, *Cristología*, Madrid: BAC 2001, s. 346-349; V. Botella Cubells, *Encarnación y Vaticano II*, w: *La Encarnación: Cristo al encuentro de los hombres. Actas del XI Simposio de Teología Histórica (6-8 marzo 2002)*, Valencia 2003, s. 315-324; G. Strzelczyk, *Recepcja Soboru Watykańskiego II w chrystologii katolickiej. Niektóre aspekty*, w: *Wierność i aggiornamento. Wokół recepcji Soboru Watykańskiego II*, red. G. Kucza, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2006, s. 126-135; J.D. Szczurek, *The Unique Priesthood of Christ in the Teaching of the Second Vatican Council*, *Theologia Bogoslovie* 1 (2001), s. 57-73.

⁵ Por. Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Teologia odkupienia*, w: *Od wiary do teologii. Dokumenty Międzynarodowej Komisji Teologicznej 1969-1996*, Kraków 2000, s. 341-392, zwłaszcza 359-364; A. Ducay, *Il mediatore della salvezza. Corso di soteriologia cristiana*, Roma 2007; J. Vidal Taléns, *El mediador y la mediación: la cristología de Walter Kasper en su génesis y estructura*, Valencia 1988; *Historia teologii*, t. 1: *Epoka patrystyczna*, red. A. di Bernardino, B. Studera, Kraków 2003; F. Drączkowski, *Patrologia*, Pelplin-Lublin 1999; K. Guzowski, *Symbolika trynitarna Brunona Fortego*, Lublin: KUL 2004; J. Królikowski, *Osoba Jezusa Chrystusa i jej uniwersalne znaczenie. Perspektywa patrystyczna*, *Vox Patrum* 28[52,1] (2008), s. 539-548.

⁶ Por. A. Ducay, *Un solo mediatore? Pensare la salvezza alla luce di "Dominus Iesus"*, Roma 2002; Z. Kubacki, *Jedyność Jezusa Chrystusa. O jedyności i powszechności zbawczej Jezusa Chrystusa w kontekście chrześcijańskich teologii religii*, Warszawa 2005, s. 59-71; J. Szymik, *Wcielony Logos i Duch Święty w dziele zbawienia. Rozdział II deklaracji Dominus Iesus – treść, kontekst, próba interpretacji*, w: *Wokół deklaracji Dominus Iesus*, red. M. Rusecki, Lublin 2001, s. 73-84; M. Kowalczyk, *Deklaracja Dominus Iesus jako wołanie o osobiste włączenie się w dzieło zbawienia*, *Communio* 22,1 (2002), s. 3-15.

Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego. Nie istnieje żadna trynitarna ekonomia zbawcza, która byłaby niezależna od tej dokonanej przez Słowo wcielone.

1. RACJE TEOLOGICZNO-EPISTEMOLOGICZNE WYBORU TEMATU

Zagadnienie Jezusa Chrystusa, Pośrednika zbawienia jest bardzo istotnym dla chrystologii dogmatycznej. Z jednej strony jest ono ważne dla samej struktury traktatu chrystologicznego, a z drugiej, otwiera nowe perspektywy badawcze. Podjęty temat badawczy ukierunkowany jest na odnalezienie specyfiki ujęcia tego zagadnienia w teologicznej refleksji teologów hiszpańskich II połowy XX wieku. Choć żaden z nich nie poświęca oddzielnego traktatu jednemu zbawczemu pośrednictwu Jezusa Chrystusa, to jednak w ich refleksji chrystologicznej kwestia ta zajmuje priorytetowe miejsce.

Za wyborem i takim sformułowaniem tego tematu przemawiają dwie podstawowe racje. Pierwsza ma charakter epistemologiczny. Specyfika teologii hiszpańskiej, zwłaszcza posoborowej, jest mało znana w polskim środowisku teologicznym. Niewiele dzieł teologicznych tamtejszych teologów zostało przetłumaczone na język polski⁷, a jeszcze mniej jest polskich opracowań teologii hiszpańskiej⁸. Warto więc dać ją poznać polskiemu czytelnikowi. Druga racja ma charakter teologiczny. Temat zbawczego pośrednictwa Chrystusa zajmuje ważne miejsce w chrystologii hiszpańskiej i posiada bogatą literaturę.

Niewątpliwie hiszpańska literatura teologiczna okresu posoborowego, a zwłaszcza w tematyce chrystologicznej, jest bardzo bogata. Rodzi się więc pytanie o taki, a nie inny zakres tekstów źródłowych naszego studium oraz odpowiednio dobraną metodę, aby osiągnąć zamierzony cel. Trzy argumenty posłużyły do wyboru tych, a nie innych źródeł. Pierwszy ma charakter merytoryczny i odnosi się do poziomu teologicznego danych tekstów, biorąc pod uwagę ich wartość

---

⁷ Z dzieł typowo chrystologicznych przetłumaczono chrystologię L. Rubio Moran, *Chrystus w historii zbawienia*, Lublin: Kerygma 1994 (dwa wcześniejsze polskie wydania tej książki – 1982, 1985 – ukazały się w opracowaniu i nakładem IW PAX; oryginał: *El misterio de Cristo en la historia de la salvación*, Salamanca 1967). Inne ważniejsze tłumaczenia hiszpańskich dzieł teologicznych ostatnich lat, np.: J.L. Illanes Maestre, J.I. Saranyana, *Historia teologii*, Kraków 1997; L.F. Ladaria, *Wprowadzenie do antropologii teologicznej*, Kraków 1997; R. García de Haro, E. Cofreces Merino, *Teologia Moralna Fundamentalna*, Kraków 2004; J. Morales, *Wprowadzenie do teologii*, Kraków 2007; S. Pié-Ninot, *Wprowadzenie do eklezjologii*, Kraków 2007; A. Sarmiento, *Małżeństwo chrześcijańskie. Podręcznik teologii małżeństwa i rodziny*, Kraków 2008.

⁸ Odosobnionym przykładem jest książka P. Liszka, *Teologia hiszpańska w pierwszych siedmiu wiekach chrześcijaństwa*, Legnica 2001. Autor zaznajamia w niej polskiego czytelnika z najważniejszą treścią teologii hiszpańskiej IV wieku. Por. P. Liszka, *Adopcjonizm hiszpański VIII i IX w. jako kontynuacja adopcjonizmu występującego w pierwszych wiekach chrześcijaństwa*, *Perspectiva* 5,2 (2006), s. 41-64.

dogmatyczną i stopień ważności pojęcia Chrystusa Pośrednika zbawienia. Drugi odnosi się do wpływu, jaki dane teksty mogły wywrzeć na rozwój teologii i kształcenie przyszłych teologów. Wreszcie trzeci stara się brać pod uwagę różnorodność sposobu opracowania tematu tak, by zostały poddane analizie teksty reprezentujące w miarę możliwości jak najszerszy wachlarz poglądów i metod teologicznych.

Struktura opracowania tematu odpowiada postawionemu celowi. Stąd pierwszy krok stanowi przedstawienie środowiska, w jakim temat powstawał. Żadna bowiem teologia nie rozwija się sama z siebie, lecz jest w jakimś stopniu odzwierciedleniem środowiska, w którym powstaje. Stąd też opracowanie tematu rozpoczyna się od prezentacji środowiska teologicznego, w jakim powstawała myśl chrystologiczna naszych teologów. Refleksja nad hiszpańską teologią przedpoborową pozwala lepiej zrozumieć obecność hiszpańskich teologów na Soborze. Następnie zostaje dokonana analiza znaczenia Soboru dla teologii hiszpańskiej, z podkreśleniem dominujących wówczas tematów i prądów teologicznych. Zastosowano tu metodę historyczną, ukazując warunki, w jakich temat Chrystusa Pośrednika zbawienia kształtował się i rozwijał⁹.

Kolejne rozdziały prezentują wizję Chrystusa Pośrednika w ujęciu najbardziej reprezentatywnych chrystologów hiszpańskich okresu posoborowego. Zostały one ułożone według pewnych par, łącząc teologów bliskich sobie pochodzeniem lub sposobem uprawiania teologii. Rozdziały II („Juan Alfaro: Chrystus Pośrednik Objawienia”) i III („Manuel M. González Gil: Chrystus – Pośrednik przez miłość jednoczącą”) ukazują dwóch teologów jezuitów, tworzących teologię przełomu soborowego, mocno osadzoną biblijnie. W rozdziałach IV („Szkola nawarryjska’: Jezus Chrystus – Pośrednik mesjański”) i V („José Antonio Sayés: Jezus Chrystus Pośrednik ofiariczny”) została przedstawiona myśl teologów tworzących w nurcie teologii tradycyjnej. Rozdziały VI („Olegario González de Cardedal: Jezus Chrystus – ‘Pośrednik bezpośredni’,”) i VII („José Ignacio González Faus: Jezus Chrystus – ‘Nowy Człowiek’,”) ukazują dorobek teologów tworzących najbardziej interesującą, niekiedy trochę kontrowersyjną, teologię w okresie posoborowym. Ostatni, VIII rozdział („Ku integracji obrazu Pośrednika”) jest rozdziałem najbardziej oryginalnym, o charakterze podsumowującym, w którym został nasykowany wspólny obraz Jezusa Chrystusa, Pośrednika zbawienia, jaki wyłania się z hiszpańskiej teologii posoborowej.

2. SPECYFIKA CHRYSTOLOGII TEOLOGÓW HISZPAŃSKICH

Jakie cechy charakterystyczne posiada chrystologia naszych hiszpańskich teologów? Jest to chrystologia mieszcząca się w szeroko pojętej odnowie, której

⁹ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 43-87 („Teologia hiszpańska w XX stuleciu”).

podstawy dał Sobór Watykański II. Tak więc jest to chrystologia wierna Tradycji kościelnej, wrażliwa i otwarta na problemy człowieka naszych czasów, budująca obraz Chrystusa odnowiony w porównaniu do przedsoborowych traktatów chrystologicznych. Oparta jest na dorobku chrystologii biblijnej i patrystycznej, mocno uwypuklając aspekt soteriologiczny. Podejmuje tematy zarówno historyczne, jak istnienie Chrystusa i poznawalność źródeł o tym świadczących, jak też hermeneutyczne, skupione wokół kwestii dostępu do Jezusa dziś i aktualności Jego osoby dla współczesnego człowieka. Przede wszystkim jednak będą dominować kwestie soteriologiczne. Wśród tych tematów przeważają kwestie tożsamości Zbawiciela przed śmiercią i po zmartwychwstaniu czy też zgodności treści pomiędzy orędziem Chrystusa zawartym w głoszeniu Królestwa, a tym co głosi Kościół prowadząc ludzi do zbawienia. W tej refleksji obecna jest także tematyka związana z dwoma fundamentalnymi herezjami chrystologicznymi, polegającymi na oderwaniu Chrystusa od Boga, czyniąc Go zwykłym ludzkim bohaterem, i na oderwaniu Go od Kościoła, by był zależny od nastawienia jednostki.

Powolna recepcja myśli soborowej i otwartość na najnowsze prądy myślowe obecne we współczesnej teologii, a zwłaszcza chrystologii, prowadzi do powstania własnej, charakterystycznej dla miejscowych uwarunkowań, wizji chrystologii. Z całości studium jasno wynika, że nie jest to żadna wizja parcjalna, lecz ukazująca obraz Chrystusa Pośrednika w znaczeniu uniwersalnym. Na podstawie przeanalizowanych tekstów chrystologicznych hiszpańskich teologów okresu posoborowego, można wskazać na następujące cechy charakterystyczne hiszpańskiej myśli chrystologicznej:

Teologia źródłowa. Posoborowa teologia hiszpańska jest naznaczona mocno przez wszystkie elementy, jakie stały u podstaw teologii Soboru Watykańskiego. Głęboka odnowa biblijna, powrót do Ojców Kościoła, nie zapominanie o wielkich Mistrzach teologii czy też jej odnowa liturgiczna i ekumeniczna. Te wszystkie elementy są żywo obecne w chrystologii naszych Teologów i stoją u podstaw ich wizji jedynego Pośrednika zbawienia.

Fundamenty biblijne. Głównym źródłem staje się biblijne Objawienie. Analiza nauczania chrystologicznego Nowego Testamentu wskazuje, iż prawda o Jego powszechności zbawczej jest wcześniejsza niż potwierdzenie Jego bóstwa (por. Dz 4, 12). W argumentacji biblijnej nasi Teologowie nie ograniczają się jedynie do tekstów, w których pojęcie Pośrednika pojawia się *expressis verbis* (1 Tm 2,5; Hbr 8,6; 9,15; 12,24). Podkreślają, iż nauka Nowego Testamentu o pośrednictwie Chrystusa poszerza się znacznie, jeśli weźmie się pod uwagę też inne miejsca, gdzie Chrystus ukazywany jest jako osobowe miejsce pojednania ludzi z Bogiem (por. np. Rz 5,10-11; Kol 1,20), jako pierworodny spośród wielu braci (por. Rz 8,29), jako Ten, w którym Bóg odnawia wszystko, co jest na niebie i na ziemi (por. Ef 1,10). Obok fundamentalnego dla kategorii zbawczego pośrednictwa tek-

stu z 1 Tm 2,5, komentowanego przez wszystkich hiszpańskich Teologów, również List do Hebrajczyków stanowi powszechny punkt odniesienia¹⁰.

Fundamenty patrystyczne. Innym filarem ich chrystologii jest źródło patrystyczne. Temat Chrystusa Pośrednika stanowi ważny element chrystologii pierwszych wieków chrześcijaństwa. Jest to wizja głęboko biblijna, a jednocześnie antropologiczna, ukazująca postać Pośrednika jako osobową odpowiedź na najgłębsze pragnienia człowieka. W refleksji Ojców Kościoła temat ten obecny był nie tylko jako jeden z wielu tematów, ale także stanowił często klucz hermeneutyczny dla budowania ich całej chrystologii. Z tematów patrystycznych nasi Teologowie wydobywają temat pośrednictwa rozumianego jako zasada jedności w Chrystusie¹¹.

Teologia europejska. Hiszpańska teologia przedsoborowa była refleksją dosyć hermetyczną, zarówno w wymiarze treści, jak i metody. Z racji politycznych nie docierały na Półwysep Iberyjski nowe prądy współczesnej filozofii, nowe perspektywy rozwoju teologii, ruchy odnowy biblijnej, a przede wszystkim ruch liturgiczny czy pierwsze przejawy ekumenizmu. Obrady Soboru Watykańskiego II oraz studia w wielu zagranicznych ośrodkach teologicznych sprawiają, że teologia hiszpańska staje się bardziej powszechna. Widać to również w temacie Chrystusowego pośrednictwa.

Wśród ważniejszych wpływów na hiszpańską myśl w tym temacie trzeba wymienić teologię Karla Rahnera. W antropologicznym rozumieniu zbawienia González de Cardedal wydaje się asymilować, przynajmniej w pewnych aspektach, Rahnerowską teorię anonimowych chrześcijan. To nawiązanie do Rahnera u tego hiszpańskiego Jezuitę przejawia się przede wszystkim w jego zasadniczej wizji Chrystusa jako Pośrednika w bezpośredniości¹². Wskazując, iż pośrednictwo

¹⁰ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 448-449.

¹¹ Temat ten charakteryzuje refleksję o Chrystusie Pośredniku zarówno św. Ireneusza, jak i św. Augustyna. Po pierwsze, samo misterium Chrystusa jawi się jako tajemnica jedności. Najpierw Chrystus sam w sobie jest jednością ontologiczną, bez zmieszania, ale i bez rozdzielenia, Boga z człowiekiem, nierozwiązalny węzeł między Stwórcą i stworzeniem: Bóg-Człowiek. Po drugie, misją Chrystusa jest jednoczyć: wertykalnie, cały świat z Bogiem i horyzontalnie, wszystkich ludzi między sobą. Do idei tej nawiązuje także ostatni Sobór, por. KDK 19. Dłużej nad chrystologią pośrednictwa u św. Ireneusza zatrzymuje się González Faus, por. J.I. González Faus, *Carne de Dios. Significado Salvador de la Encarnación en la teología de San Ireneo*, Barcelona 1969. Por. też A. Orbe, *Antropología de San Ireneo*, Madrid 1969. Natomiast González Gil zatrzymuje się dłużej nad rolą tego pojęcia w chrystologii św. Augustyna. Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 151-153.

¹² Rahner stale powtarzał, iż człowieczeństwo Chrystusa jest pośrednictwem w bezpośredniości z Bogiem. González de Cardedal ze swojej strony podkreślił, iż bezpośredniość Boga względem człowieka osiągnęła swój szczytowy punkt w unii hipostatycznej. W konsekwencji pomiędzy człowiekiem i Bogiem, czasem i wiecznością, znajduje się spotkanie osobowe, a nie połączenie rzeczowe. Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 450-451. Natomiast Alfaro idzie za myślą Rahne-

Chrystusa ma wymiar eschatologiczny, nasi Teologowie potwierdzają zasługę O. Cullmanna w wyartykułowaniu dwubiegunowości jaka występuje w Nowym Testamencie pomiędzy ostatecznym i nieodwołalnym zbawieniem dokonany przez Boga, z jednej strony, a zbawieniem jeszcze zależnym, które ma być oczekiwane, zasłużone i przyjęte, z drugiej.

Zbieżność, a może jakąś zależność od teologicznych koncepcji wypracowanych w innych europejskich ośrodkach teologicznych widać w całościowym ujęciu soteriologii w kluczu zbawczego pośrednictwa Chrystusa. W tej kategorii interpretują soteriologię tacy współcześni teologowie, jak W. Kasper, B. Sesboüé, E. Brunner czy Y. Congar¹³.

Relacja chrystologia – antropologia. W wizji Chrystusa Pośrednika hiszpańscy teologowie będą podkreślać, iż Chrystus przyjmując jedną naturę ludzką, w rzeczywistości przyjął całą ludzkość (por. KDK 22)¹⁴. Ta kategoria staje się kluczem hermeneutycznym dla antropologii teologicznej. Pozwala odkrywać bogactwo misterium człowieka zarówno w wymiarze wertykalnym (jego relacja z Bogiem), jak i horyzontalnym (relacja z innymi ludźmi). W ten sposób zostaje tu podkreślona także tajemnicza solidarność istniejąca pomiędzy samymi ludźmi, która wynika z tej szczególnej łączności istniejącej pomiędzy Chrystusem i każdym z ludzi. Chodzi o solidarność, która przede wszystkim ma miejsce na terenie bytu, czyli wypływa z komunii Chrystusa z ludzką naturą. Pomaga też pełniej odkrywać chrześcijańskie rozumienie ofiary.

3. UNIWERSALNA WIZJA OSOBY I DZIEŁA POŚREDNIKA

Z refleksji hiszpańskiej teologii okresu posoborowego wyłania się zatem wieloaspektowy obraz Chrystusa Pośrednika. Do najważniejszych elementów tego obrazu zaliczyć możemy następujące:

Ontologiczna tożsamość osoby Pośrednika. To odpowiedź na pytanie kim musi być pośrednik, by dokonał dzieła pojednania człowieka z Bogiem. Obejmuje wszystkie wymiary tego pośrednictwa: metafizyczny, ontyczny, ontologiczny i historyczny. Natomiast z godności bycia Synem wypływa fundament doskonałości pośrednictwa Chrystusa: dzięki temu Jego pośrednictwo przewyższa wszystkie

---

ra w temacie Chrystusa, Pośrednika objawiającego. Zdaniem naszego hiszpańskiego jezuita to właśnie Wcielenie ustanawia Chrystusa Objawicielem, wskazując na głęboką zależność pomiędzy statusem Chrystusa i Jego funkcją Objawiciela. Rahner w jednym z artykułów o tematyce mariologicznej podjął kwestię relacji Wcielenia i śmierci Chrystusa, widzianych w perspektywie zbawczej. Por. K. Rahner, *Le principe fondamental de la Théologie mariale*, *Recherches de science religieuse* 42 (1954), s. 481-522.

¹³ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 325.

¹⁴ *Ipse enim Filius Dei, incarnatione sua, cum omni homine quodammodo se univit* (KDK 22). To jeden z ważniejszych tematów soborowej antropologii.

inne i jako jedyne zasługuje samo z siebie na takie określenie. Z jedyności wynika też fakt konieczności i powszechności Chrystusowego pośrednictwa.

Pośrednictwo wewnątrztrynitarne. Hiszpańscy teologowie, komentując naukę św. Tomasza z Akwinu, podkreślają, że już w rzeczywistości Trójcy Osób, Syn spełnia rolę „osoby środka” w pochodzeniu Ducha Świętego. Pozwala to lepiej ukazać Ojca jako źródło i początek całej Trójcy, albowiem Duch pochodzi od Syna, który jednocześnie pochodzi od Ojca i posiada otrzymane od Niego tchnienie Ducha Świętego¹⁵. Drugim elementem wewnątrztrynitarne pośrednictwa Syna jest Jego pośrednictwo w stworzeniu.

Wymiar eschatologiczny pośrednictwa. Chodzi o rolę człowieczeństwa Chrystusa w przyszłym życiu człowieka. Oparte będzie ono na synowskiej relacji z Ojcem i naszym włączeniu właśnie w tę relację, przez co będziemy wprowadzeni w misterium życia Boga Trójjedynego. Widać tu zgodność myśli naszych Teologów z poglądami K. Rahnera¹⁶.

Konieczność bycia człowiekiem. Syn Boży tylko wtedy będzie mógł być właściwym i pełnym Pośrednikiem zbawienia, gdy będzie człowiekiem. W ten sposób Wcielenie jest wydarzeniem, w którym transcendentne pośrednictwo Chrystusa staje się jednocześnie pośrednictwem historycznym¹⁷.

Pośrednictwo pro-egzystencjalne. Realizuje się ono na fundamencie zjednoczenia Chrystusa z każdym człowiekiem. Zostaje tu podkreślona skuteczność jedynego zbawczego pośrednictwa Chrystusa przez Jego solidarność natury z każdym człowiekiem. Kategoria solidarności pozwala ustanowić głębszy związek w Jezusie Chrystusie pomiędzy Jego świadomością ontologiczną czy osobową, a świadomością funkcjonalną czy mesjańską. Jego relacja z Ojcem i Jego relacja z braćmi jest zdeterminowana przez ten sam impuls, który nazwano „pro-egzystencja”¹⁸.

Pośrednictwo jednoczące i powszechne. Jezus Chrystus nie jest pośrednikiem jedynie z racji na swoją podwójną naturę, boską i ludzką, lecz także ze względu

¹⁵ To pośrednictwo wewnątrztrynitarne jawi się jako konceptualizacja dogmatu o pochodzeniu Ducha Świętego *a Patre per Filium*. Jednocześnie nauka św. Tomasza o pośrednictwie Syna w tymże pochodzeniu ukazuje wysiłek Doktora Anielskiego w poszukiwaniu zbieżności pomiędzy formułą grecką (*a Patre per Filium*) i formułą łacińską (*a Patre Filioque*), uznając nawet ich wymiennosc. Por. G. Guitián Crespo, *La mediación salvífica según Santo Tomás de Aquino*, Pamplona 2004, s. 33. Autor przywołuje tu opinię J. Pelikana, według którego w tekście z STh I, q. 36, c. Akwinata daje do zrozumienia, iż możliwe jest zharmonizowanie formuły *a Patre per Filium* z formułą *filioque*.

¹⁶ Najbardziej zależnym lub zgodnym z poglądami K. Rahnera w tej kwestii wydaje się być O. González de Cardedal. Por. K. Gózdź, *Człowiek w perspektywie Wcielenia*, w: tenże, *Teologia człowieka. Z najnowszej antropologii niemieckiej*, Lublin: KUL 2006, s. 299-305. Wśród teologów hiszpańskich podobne poglądy jeszcze mocniej głoszą J. Alfaro i J.L. Ruiz de la Peña.

¹⁷ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 396-400.

¹⁸ Tamże, s. 400-407.

na właściwości swojej osoby Syna. To w misteryjnej jedności Pośrednika, Boga-człowieka, trzeba szukać fundamentu i źródła jego jednoczącej skuteczności. Podstawową misją Chrystusa jest dzieło zjednoczenia, które dokonuje się w dwóch wymiarach: wertykalnym, gdy dokonuje zjednoczenia człowieka i całego stworzenia z Bogiem, i w wymiarze horyzontalnym, gdy jednoczy człowieka z samym sobą i gdy jednoczy ludzi między sobą. Zaś tekst z 1 Tm 2,5-6 wskazuje na powszechność zbawczego pośrednictwa. Tam, gdzie dociera zbawcza wola Ojca, tam też dociera pośrednictwo Chrystusa. Innym fundamentem powszechności zbawczego pośrednictwa Chrystusa jest Jego jedyność¹⁹.

Pośrednictwo bezpośrednie. Sama natura człowieka i stan upadku grzechowego domagają się zaistnienia pośrednictwa, wskazują bowiem na niemożliwość zaistnienia bezpośredniej relacji pomiędzy stworzeniem a Stwórcą. Pośrednictwo Chrystusa w bezpośredniości wyraża się w tym, iż Chrystus jest wewnętrzną widzialnością Ojca, Jego obrazem, obliczem, Synem. Konsekwencją tego jest wieczne trwanie pośrednictwa Chrystusa. Nie może więc ono przestać istnieć. González de Cardedal pójdzie jeszcze dalej i nawiązując do myśli K. Rahnera stwierdzi, iż wszystko w chrześcijaństwie jest „bepośredniością pośrednią”²⁰.

Jedność pośrednictwa zstępującego i wstępującego. Pośrednictwo Chrystusa zawiera w sobie dwa ruchy: zstępujący, który przebiega od Boga do człowieka, i wstępujący, od człowieka do Boga. Oba ruchy pośrednictwa Chrystusa winny być zawsze brane w jedności. Na pierwszym miejscu trzeba jednak stawiać pośrednictwo zstępujące, z racji na jego pierwszeństwo logiczne i chronologiczne²¹. Jak przypominają hiszpańscy teologowie, każdy z tych ruchów był protagonista w rozwoju refleksji chrystologicznej w danym tysiącleciu. I tak Kościół starożyt-

¹⁹ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 408-415. Pośrednik jednoczący jest głównym rysem refleksji Gonzaleza Gila o zbawczym pośrednictwie Chrystusa. Por. tamże, s. 139-196.

²⁰ Hiszpański teolog widzi to w kontekście jedności pośrednictwa Chrystusa, które jako konstytuujące jest otwarte i zawiera w sobie wszystkie pośrednictwa ustanowione. Chrystus w swoim człowieczeństwie nierozłącznie złączonym ze swoją boskością umożliwia nam bezpośrednie spotkanie z Bogiem. Natomiast Kościół otwiera na bezpośrednią komuniję z osobą Chrystusa, zaś znaki chleba i wina oraz oleju przekazują w sakramentach zbawczą łaskę Chrystusa. Ta bezpośredniość z racji wcielenia musi mieć swój konkret. W konsekwencji pośrednictwo bezpośrednie pozwala odeprzeć poglądy wszelkiego rodzaju gnostycyzmów, tych z czasów pierwotnego Kościoła i tych nam współczesnych, przez potwierdzenie realizmu ciała Chrystusa i konieczności znaków zewnętrznych dla zbawienia. Z drugiej strony broni konieczności pośrednictwa Chrystusa i instytucji Kościoła, co dziś często jest kontestowane ze strony różnych idealizmów i indywidualizmów. Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 415-418.

²¹ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 418-422. Wspólnym dla hiszpańskich teologów jest podkreślenie, iż Pośrednik nie jest kimś pośrednim (intermediario), jakimś *tertium quid*, który pozostałby dalekim i obcym stronom, które jednoczy. Pośrednik jest z obiema solidarny. Więcej, sam jest „miejszem” komunikacji obu stron. Odwołując się do przykładu mowy można powiedzieć, iż nasz Pośrednik jest dla obu rozmówców zarazem oryginalny i wspólny. Sam posiada jednak własny odrębny byt, w którym obaj rozmówcy się jednoczą.

ny, a w szczególności wschodnia tradycja patrystyczna, utrzymywał jako dominujący ruch zstępujący, który idzie od Boga do człowieka przez człowieczeństwo Jezusa. Rozumiał go jako działanie, przez które Słowo wcielone przychodzi wyzwolić nas z grzechu i śmierci, i dać nam udział, dzięki swemu synostwu, w życiu samego Boga. Natomiast Kościół drugiego tysiąclecia, zwłaszcza w tradycji zachodniej, przeciwnie, dał pierwszeństwo ruchowi wstępującemu, czyli temu, który wychodzi od człowieka ku Bogu, realizując w Chrystusie przejście ludzkości do Boga. Ruch ten podkreśla to, co przypada człowiekowi w naprawie skutków grzechu, zwróceniu się do Boga i odnalezieniu w Nim pełnego pojednania²².

Realizacja pośrednictwa. Teologia wskazuje na trzy funkcje pośrednictwa zbawczego Chrystusa: królewska, prorocka i kapłańska. Te trzy urzędy nie są niezależne między sobą, lecz stanowią różne aspekty tego samego działania zbawczego²³. *Pośrednik królewski.* Chrystus jest Królem w swoim człowieczeństwie, gdyż Jego człowieczeństwo jest człowieczeństwem Słowa. Ponadto królewskość Chrystusa opiera się na tym, że jest On Odkupicielem. Ze swej strony González Gil podkreśli, że Królowanie Chrystusa jest wieczne. Wypełniając swoje eschatologiczne pośrednictwo Chrystus przedstawi Ojcu naszą miłość ludzi odkupionych, a nam da jednocześnie pełne poznanie Ojca²⁴. *Pośrednik kapłański.* Kapłańska funkcja pośrednictwa Chrystusa ma charakter wybitnie egzystencjalny, jest realizacją całej Jego egzystencji, która staje się oddaniem Ojcu za wszystkich ludzi. Kapłaństwo Chrystusa będzie więc tożsame z misterium Wcielenia, widzianego w całości wszystkich jego etapów²⁵. *Pośrednik objawiający.* Ten trzeci wymiar

²² Akcenty kładzione na jeden lub drugi wymiar pośrednictwa Chrystusa doskonale obrazują rozwój soteriologii na przestrzeni wieków. Por. B. Sesboüé, *Jezus Chrystus na obraz ludzi. Krótki przegląd przedstawień Jezusa na przestrzeni historii*, Kraków 2006.

²³ W miarę całościowe opracowanie poszczególnych funkcji Chrystusa w historycznej realizacji pośrednictwa znajdziemy u teologów szkoły nawarryjskiej. Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 222-239.

²⁴ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 423-427. Wybitnie duchowa i nadprzyrodzona natura królestwa Bożego sprawia, że królowanie Chrystusa wyraża się w służbie dobru każdego i całego człowieka. Największym zaś dobrem człowieka jest jego wieczne zbawienie. Stąd królowanie Chrystusa jest tożsame z byciem Zbawicielem. To zaś objawia prawdę o właściwościach relacji człowieka z Pośrednikiem zbawienia w Jego funkcji króla. Jeśli człowiek przez wiarę znajduje się pod panowaniem królestwa Chrystusa, to wówczas znajduje się w mocy Jego zbawienia. Ten zaś, kto odrzuca Jego królestwo – jak ci z przypowieści (Łk 19,14) – tym samym odrzuca zbawienie.

²⁵ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 427-435. Wcielenie niesie ze sobą solidarność zbawczą człowieka Jezusa, Syna Bożego, z całą rodziną ludzką i jej jedność w Nim. Ta zbawcza solidarność realizuje się w pozostałych fundamentalnych elementach misterium Chrystusa, z których śmierć Chrystusa jest najpełniejszym wyrażeniem „solidarności zstępującej” Syna Bożego, a Jego zmartwychwstanie ukazuje „solidarność wstępującą” Chrystusa jako pierwotnego wszystkich ludzi. Kategoria solidarności zbawczej staje się kluczową kategorią chrystologii Alfaro. Por. J. Alfaro, *Cristologia y antropologia: temas teológicos actuales*, Madrid 1973, s. 123-125.

realizacji zbawczego pośrednictwa Chrystusa szczególnie obecny jest u J. Alfaro. Chrystus w swojej funkcji Objawiciela Ojca stanowi klucz hermeneutyczny jego chrystologii inkarnacyjnej. Zdaniem tego teologa to właśnie Wcielenie ustanawia Chrystusa Objawicielem, wskazując na głęboką zależność pomiędzy statusem Chrystusa i Jego funkcją Objawiciela. W tym względzie widać pewien paralelizm pomiędzy chrystologią Alfaro i chrystologią Rahnera. Z tej zależności pomiędzy wcieleniem i objawieniem, Alfaro wyprowadza wniosek, iż „Christus est centrum, fundamentum et finis revelationis”. Wizja objawiającej funkcji Chrystusa pośrednika nie ogranicza się jedynie do wymiaru ziemskiego. Wraz ze zmartwychwstaniem rozpoczyna się chwalebna egzystencja Chrystusa, gdzie Jego funkcja Objawiciela osiąga swoją pełnię²⁶.

* * *

Analiza istoty i funkcji Chrystusa, Pośrednika naszego zbawienia, w ujęciu pobożnej teologii hiszpańskiej prowadzi do wniosku, iż mamy tu do czynienia z tematem bogatym i wielowątkowym. Niewątpliwie pozwala on dostrzec jak w soczewce obraz współczesnej chrystologii hiszpańskiej, ale przede wszystkim ukazuje znaczenie tego tematu dla samej chrystologii, a zwłaszcza dla soteriologii. W centrum została postawiona Osoba Pośrednika, co dla naszych autorów jest fundamentem do podkreślenia osobowego charakteru naszego zbawienia, jakie dokonuje się w Osobie Pośrednika. Z różnych dróg analizy tej kwestii otrzymaliśmy obraz jednej, uniwersalnej rzeczywistości: obraz Jezusa Chrystusa, który w swojej jedności Bosko-ludzkiej, staje się dla każdego człowieka miejscem dostępu do pełnej prawdy o Bogu i o człowieku, a jednocześnie miejscem zbawczego zjednoczenia człowieka z Bogiem.

Wynikami swoich badań naukowych hiszpańscy teologowie udowadniają, że ich wizja Chrystusa Pośrednika zbawienia nie jest wizją partykularną, lecz uniwersalną, wpisującą się w wielowiekową tradycję, gdzie kwestia zbawczego pośrednictwa Chrystusa jest jednym z fundamentalnych zagadnień chrystologii. Taka jest pierwotna wiara Kościoła oparta na danych objawienia Bożego i potwierdzona przez nauczanie Ojców Kościoła, wybitnych teologów i pisarzy chrześcijańskich oraz najnowsze Magisterium Kościoła (zarówno Sobór Watykański II – *Dei Verbum*, *Lumen gentium*, *Gaudium et spes*, *Ad gentes*, jak i Magisterium

---

²⁶ Por. Lekan, *Pośrednik zbawienia*, s. 436-441. Każdy przejaw świadomości Bożego Synostwa, jaki posiada Chrystus, jest objawieniem Ojca ludziom. Tak więc w tym objawieniu zawsze obecne jest pośrednictwo ludzkiej świadomości Jezusa. Dlatego każde objawienie owej świadomości, jaką Chrystus posiada odnośnie swojego pochodzenia od Ojca i nieprzerwanego trwania w Nim, jest dla ludzi objawieniem Ojca. Taki sposób ujęcia pośrednictwa w objawieniu Ojca sprawia, iż nie zatrzymujemy się jedynie na chrystologii typu „funkcyjnego, przechodząc od „funkcji” objawiciela do „bycia” Objawicielem.

posoborowe, np. encyklika *Redemptoris Missio* czy deklaracja *Dominus Iesus*). Nauczanie ostatniego Soboru stawia Chrystusa w centrum osoby ludzkiej i historii (por. KDK 10, 22, 41, 45; DM 3, 8, 12; DA 8). W świetle misterium Pośrednika naszego zbawienia rozjaśnia się misterium człowieka, który znajduje odpowiedź na swoje zasadnicze pytanie i obawy, a jednocześnie w Nim może w pełni zrealizować swoje powołanie, przylgnąwszy do misterium paschalnego. Również w tym samym świetle misterium Zbawiciela rozjaśnia się cała historia ludzkości, której Chrystus staje się centrum, punktem wyjścia i celem zdążania.

W tle zaś całej refleksji jawi się zasadnicze pytanie: dlaczego w rzeczywistości chrześcijańskiej mamy do czynienia z pośrednictwem zbawczym, jeśli Bóg jest Wszechmogący i w bezpośrednim kontakcie ze stworzeniem nie potrzebuje żadnego pośrednika pomiędzy Bóstwem i światem stworzonym (jak uważali Grecy)? Dlatego jasnym staje się, iż pośrednictwo istnieje nie *propter Deum*, czyli dlatego, że w Bogu istnieje jakiś brak, lecz *propter hominum*, gdyż człowiek, by móc przyjąć łaskę zbawienia, musi ją przyjąć w sposób, który w pełni będzie respektował jego strukturę cielesno-społeczną. I to nie tylko dlatego, że jest grzesznikiem, lecz również dlatego, że posiada wolność stworzoną i wcieloną.

JESUCRISTO – MEDIADOR DE LA SALVACIÓN. LA VISIÓN UNIVERSAL DE LA TEOLOGÍA ESPAÑOLA. RESUMEN

El siguiente artículo tiene el propósito de sacar las conclusiones a base de un estudio monográfico titulado “Jesucristo – Mediador de la salvación en la teología española posconciliar”. Es un intento de describir no solamente el contenido de la noción misma de la mediación salvífica de Jesucristo, sino, al mismo tiempo, recalcar los elementos universales contenidos en la visión propia de una teología (en este caso española). Primero responde al porqué de elegir este tema (dos razones: epistemológico y teológico) y darle elegida estructura. Luego destaca las características de la cristología española posconciliar. Es una cristología de las fuentes, tiene solido fundamento bíblico y patrístico, es una teología abierta, de talante europeo. El concepto de soteriología pasa a ser clave de la mediación salvífica de Cristo. De la reflexión de los teólogos españoles en el periodo posconciliar sale a la luz, pues, una imagen de Cristo Mediador con varios aspectos. Los más importantes son: identidad ontológica de la persona del Mediador; necesidad de ser el hombre verdadero. Su mediación es intratrinitaria y escatológica, “pro-existencial”, universal y unificadora, inmediata. Es la única mediación compuesta por dos elementos: descendente y ascendente. En cuanto a su realización, la teología señala tres funciones en la mediación salvífica de Cristo: real, profética y sacerdotal. En fin, estamos ante un tema muy rico y con muchos aspectos. Sin duda permite observar con claridad el desarrollo de la cristología contemporánea española, pero sobre todo la importancia del tema para la cristología y, principalmente, para la soteriología: no solamente para la española, sino para la universal.